

Ty jim poskytovali právě veksláci, kteří fungovali v podstatě jako soukromé, ilegální směnární. Těžili přitom ze skutečnosti, že oficiální kurz čs. koruny byl oproti zahraničním měnám silně nadhodnocený,²²⁸ a také z toho, že československá měna nebyla volně směnitelná. Cizincům příjíždějícím do Československa, ať již turistům, zástupcům zahraničních firem, či dalším, nabízeli československé koruny v kurzu, který byl mnohem výhodnější než ten, jež vypisovala Státní banka československá. Zároveň na takových transakcích profitovaly obě strany. Získané valuty totiž překupníci dále se ziskem prodávali čs. občanům, kteří je zrovna potřebovali, nebo je směňovali skrze státní banku, případně v síti státem řízených směnáren za tuzexové bony, jež dále prodávali podle vlastního kurzovního přepočtu. Tento jednoduchý koloběh valut, tuzexových poukázek a československých korun můžeme označit za základní princip „vekslu“. Bankovní instituce přitom příliš nehleděly na původ cizích měn, a za tvrdé měny se tak vyplácely tuzexové poukázky prakticky každému, kdo přišel na přepážku s tvrdou měnou a splnil nabídkovou povinnost.

„Obvyklí podezřelí“ – k sociálnímu původu potenciálních veksláků

Vekslování se pojilo především s prostředím, kde českoslovenští občané navazovali kontakt s cizinci, a kde se proto otvíraly možnosti pro neoficiální směnu valut za koruny. Takové příležitosti měli z povahy své profese například taxikáři, kteří vozili turisty po Československu,²²⁹ či zaměstnanci hotelů, v nichž se ubytovali zahraniční hosté. K „obvyklým podezřelým“ patřili i číšníci a hostinští v restauracích²³⁰ nebo zaměstnanci čerpacích stanic.²³¹ Řada československých občanů spadajících do těchto profesních skupin působila svým způsobem jako příležitostní veksláci. Není náhodou, že někteří z nich se do kšeftování s valutami, nedostatkovým zbožím nebo tuzexovými poukázkami zapojili natolik, že se zařadili k velmi úspěšným překupníkům, a to i v rámci organizovaných skupin.

228 PRŮCHA, Václav a kol.: *Hospodářské a sociální dějiny Československa...*, s. 535.

229 K nešvarům v oblasti taxislužby viz *AHMP*, f. Městská správa po roce 1945, MHMP II, Zápis zasedání představenstva, rady, pléna a zastupitelstva ÚNV, NVP a HMP, Informace pro poradu vedení NVP (20. 12. 1971). Řešení politické, kádrové a ekonomické situace v taxislužbě DP – dopravní služby (plnění usnesení 18. jednání představenstva MV KSČ). Příloha č. II. Důvodová zpráva o řešení politických, kádrových a ekonomických problémů v taxislužbě Dopravního podniku hl. m. Prahy – Dopravní služby.

230 Z výpovědi pamětníka pracujícího v pohostinství: „... tenkrát já jsem šmelil taky, všichni šmelili, jak mohli, tak šmelili, aby si přivydělali nějakou korunu.“ HOUDA, Přemysl: Socialistické pohostinství. Ideál veřejného stravování zdevastován praxí... In: VANĚK, Miroslav – KRÁTKÁ, Lenka (eds.): *Příběhy (ne)obyčejných profesí. Česká společnost v období tzv. normalizace a transformace*. Karolinum, Praha 2014, s. 361–362.

231 Počínání nepoctivých pumpařů, k jejichž zákazníkům patří např. cizinci z řad řidičů kamionů, tematizuje např. snímek z druhé poloviny 70. let *Pumpaři od zlaté podkovy* (1978, režie Otakar Fuka).

Taxikáři na Václavském náměstí v Praze, srpen 1990.
Zdroj: ČTK / Michal Doležal

Před rokem 1989 se řadili k podobným privilegovaným vrstvám také řezníci či zelináři. Ti rovněž při své práci těžili z deficitů centrálně plánovaného hospodářství a přístupu k podpultovému zboží využívali k vlastnímu obohacování.²³² Běžným jevem byly úplatky za přednostní, podpultový prodej kvalitnějšího druhu zboží, rozkrádání a různé triky či šízení zákazníků.²³³ Někteří zástupci uvedených povolání vystupovali díky svým finančním možnostem jako obchodní partneři veksláků i při větších transakcích. Archetypem kšeftujícího prodejce z oblasti státního obchodu je např. řezník Dlask, hlavní záporná postava z Frýbortova románu *Vekslák*. Jako vedoucí řeznictví na jednu stranu vedl „nejlepší prodejnu na podniku“ a soutěžil o zlatý odznak brigády socialistické práce, na druhou stranu bez okolků okrádal zákazníky a kšeftoval prakticky se vším.²³⁴ Specifickou sortu pak tvořili tzv. svěšťtí a také zástupci romské komunity, z níž se rekrutovali zejména pouliční překupníci.²³⁵ Důležitým rezervoárem, ze kterého vzešla řada veksláků, byla v neposlední řadě i tzv. galérka neboli československá kriminální scéna.

232 ŠINKOVEC, Pavel: *Hospodářská kriminalita jako téma expertních diskuzí v normalizačním Československu*. Diplomová práce. Filozofická fakulta UK, Praha 2018, s. 24 a n.

233 FRANC, Martin: O ženách za pultem. In: VANĚK, Miroslav – KRÁTKÁ, Lenka (eds.): *Příběhy (ne)obyčejných profesí...*, s. 388.

234 FRÝBORT, Pavel: *Vekslák*. Mladá fronta, Praha 1988, s. 45.

235 CAPALAJ, František – BRESTOVANSKÝ, Josef: „Digitalstrasse“. *Kriminalistický sborník*, 1989, roč. 33, č. 9, s. 390–395.